

Jonathan Ovesen:

Mod en retorisk "Retorisk poetik" – fra en æstetisk til en epideiktisk tilgang til litteratur

RESUMÉ

Retorikkens forhold til skønlitteraturen har siden Aristoteles været omdiskuteret, og der er siden blevet anlagt mange retoriske tilgange til litteratur. Denne artikel præsenterer for det første en alternativ retorisk tilgang til litteratur, *en epideiktisk læsning*, ud fra nyere epideiktisk teori, hvor begrebet *værdier* vil være i centrum. For det andet belyser artiklen heroverfor nogle problematikker, der er forbundet med en *æstetisk* tilgang, her repræsenteret af Christian Kocks *Retorisk Poetik* og dens hjemmel i Aristoteles' *Poetik*. Hvad de to forskellige tilgange har med hinanden at gøre skal nemlig findes i en teoretisk udvikling, epideiktikken selv har været igennem.

ABSTRACT

The relationship between rhetoric and poetic has been controversial since Aristotle and there have been suggested many rhetorical approaches to literature. This article presents, first, an alternative rhetorical approach to literature, *an epideictic reading*, based on newer epideictic theory where the concept *values* will be at the centre of attention. Second, the article illuminates some issues associated with an *aesthetic* approach, here represented by Christian Kock's *Retorisk poetik* and its foundation in Aristotle's *Poetic*. The relationship between the two approaches must be located in the theoretical development of the epideictic approach itself.

EMNEORD

Retorisk poetik, litterær retorik, æstetik, epideiktik

KEYWORDS

Rhetorical poetics, literary rhetoric, aesthetics, epideictic

Introduktion

Spørgsmålet om, hvordan litteraturen *virker* på sine modtagere, har været forsøgt besvaret siden antikken. Den første kilde vi har, der behandler litteraturens virkning, er Aristoteles' *Poetik*. Her er litteraturen forstået som et middel til at opnå *katharsis*: "et sprog, der er gjort nydelsesrigt [...] og som gennem medliden og frygt bevirker renselsen af sådanne affektationer" (Aristoteles 2011, 65, jf. note 54 s. 108). Denne ide har Christian Kock ført videre i sin bog *Retorisk poetik* (2008), hvor der argumenteres for, at *retorikken skal undersøge de tekstlige egenskaber, der skaber en æstetisk oplevelse for læseren*.

Men er denne *æstetiske* tilgang dækkende for retorikkens potentiale til at undersøge litteraturen? Skaber litteraturen ikke andre former for virkning end æstetiske lystbetingede oplevelser? Og er et sådan fokus grundlæggende kerneretorisk?

Reduceringen af litteraturens funktion og virkning til æstetisk oplevelse kan måske lede retorikerens tanke hen på en anden sproggenre, der gennem historien har lidt under en sådan reducere – nemlig epideiktikken.

Jeg vil i denne artikel foretage en undersøgelse af grundlaget for en alternativ retorisk tilgang til litteratur, *en epideiktisk læsning*, ved inddragelse af nyere epideiktisk teori. Denne tilgang tager afsæt i Kocks æstetiske, modtagerorienterede teori og vil forsøge at udvide fokus fra de *æstetiske* virkninger til de *værdier* litteraturen konstituerer i samspil med læseren, samt hvordan disse værdier agerer som afsæt for *handlinger*; en teoretisk udvikling også epideiktikken selv har været igennem.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i moderne epideiktikteori repræsenteret ved Chaïm Perelmans *Retorikkens rige* (2005), Cynthia Miecznikowski Sheards *The Public Value of Epideictic Rhetoric* (1996) og Dale Sullivans *The Ethos of Epideictic Encounter* (1993) foruden en læserorienteret litteraturteori i form af Wayne C. Booths *The Rhetoric of Fiction* (1983).

Herefter vil jeg i artiklens anden halvdel forsøge at uddybe, hvad det er for problematikker, jeg mener, der er forbundet med Kocks æstetiske tilgang, ved at undersøge teoriens argumentation og ontologiske grundlag. Jeg mener nemlig, at Kocks teori begrænser den retoriske undersøgelse af litteratur, og at der er punkter, hvor teorien svækker sin status som kerneretorisk, dels fordi den har et *poetisk* frem for *retorisk* udgangspunkt, idet den tager afsæt i Aristoteles' *Poetik*, og dels fordi den bygger på en *psykologisk* mere end en

retorisk ontologi set ud fra Karlyn Kohrs Campbells artikel *The Ontological Foundations of Rhetorical Theory* (1970).

I artiklen anvendes begrebet *æstetik* i Kants betydning *det behagelige* (tiltalende), der retter sig mod *nydelse*. I *Kritik af Dømmekraften* fra 1790 deler Kant *æstetik* op i hhv. *det behagelige* og *det skønne*:

“Hvis [kunsten] har følelsen af lyst til formål, kaldes den for æstetisk kunst. Den æstetiske kunst er enten tiltalende eller skøn. Tiltalende er den, hvis formålet med den er, at lysten skal ledsage forestillingerne, som blotte og bare fornemmelser; skøn er den, hvis formålet er, at den skal ledsage forestillingerne som måder at erkende på. Tiltalende er de eksempler på kunst, der udelukkende tager sigte på *nydelse*” (Kant 2005, 146).

Jeg anvender begrebet i denne betydning, dels fordi det netop er forestillingen om det *æstetiske* som *behagende*, antikkens teori siden er blevet kritiseret for at knytte sammen med den epideiktiske genre, og dels fordi Kocks teori ligeledes bærer præg af en forståelse af det *æstetiske* som *behagende*—en pointe jeg vil forsøge at underbygge i artiklens anden halvdel.

De moderne epideiktikteoretikere har ligesom Kant peget på, at det *æstetiske* tjener en større funktion end at *behage*: Det er en måde at opnå *erkendelse* gennem sansning på. Med denne distinktion vil artiklen pege på, at Kocks *æstetiske* tilgang indeholder samme reductive forståelse af *æstetik* som antikkens udlægning af epideiktikken.

Til hver af de to afsnit knytter der sig en kort eksemplificerende analyse af Inger Christensens digt *Epilogos* fra digtsamlingen *Det* fra 1969 (Christensen 1981, 227–39) ud fra hhv. *den epideiktiske læsning* og Kocks teori.

Undersøgelse af en epideiktisk læsning af litteratur

Det kan måske forekomme bemærkelsesværdigt at anlægge en epideiktisk tilgang, som jo udspringer af Aristoteles, da han adskilte de to fag *retorik* og *poetik*. Men jeg mener, at denne adskillelse af fagene netop overser den epideiktiske funktion i litteratur, hvilket først lader sig belyse, hvis dette anskues ud fra *moderne* epideiktikteorier. Jeg tager derfor ikke udgangspunkt i Aristoteles' epideiktik, men i moderne teorier, der udspringer derfra, og som udvider forståelsen af epideiktikkens rolle og funktioner.

Idéen om at anlægge en epideiktisk tilgang til æstetiske værker har jeg hentet i Jette Barnholdt Hansens retoriske kritik af en Mozart-opera, hvor hun anvender epideiktisk teori til sin analyse af operaen: "Jeg har æstetiske værker som empiri og bruger den epideiktiske retorik som metode i min fortolkning" (Hansen 2005, 25).

Ud fra en karakteristik og diskussion af Perelman og Sheards modernisering af epideiktikken vil afsnittet for det første forsøge at pege på en problematik ved den *æstetiske* tilgang forstået som *behag*, og for det andet danne et teoretisk udgangspunkt for min alternative tilgang til litteratur – *den epideiktiske læsning*: Dette vil være med særlig fokus på begrebet *værdier*, og hvordan der i den epideiktiske diskurs skabes et *værdifællesskab*.

Begrebet *epideiktik* bruges altså her ud fra en moderne forståelse som diskurser, der ikke blot har til hensigt at praktisere veltalenhed og underholdning, men som konstituerer, fornyer og kritiserer både individuelle og institutionelle *værdier*. Funktionen er i mindre grad at *overbevise* publikum om specifikke anliggender og i højere grad at samle publikum omkring bestemte værdier gennem *nærvær* og *identifikation*.

Den epideiktiske læsning vil altså karakterisere de værdier, der er i litteratur, og det værdifællesskab teksten skaber for den konkrete læser, og herfra hvordan disse værdier skaber grundlag for erkendelse og handling.

Tilgangen skal ikke forstås som en decideret metode, da der ikke foreskrives "en *planmæssig fremgangsmåde*, [eller] en *systematisk analyseprocedure*" (Fibiger, Lütken og Mølgaard 2008, 10). I stedet bør tilgangen forstås som et særligt fokus, der belyser tekstens *epideiktiske* kvaliteter, uden derfor at ville sige noget om tekstens *samlede* litterære udsagn: "enhver analyse efterlader ufortolkede rum" (ibid., 11). Den vil i stedet vise, hvordan den som en "afstukket sti ind i et værk kan åbne det" (ibid.).

Der er i moderne litteraturteori en stadig større bevægelse i de teoretiske tilgange fra teksten som *autonom* størrelse, mod tekstens kontekster, herunder særligt dens modtager: "en udvikling i det teoretiske miljø frem imod en større interesse [...] for litteraturens grundlæggende præmis: at der fortælles en historie, og at der sker noget mellem værk og læser" (Fibiger, Lütken og Mølgaard 2008, 32). *Den epideiktiske læsning* forholder sig derfor til denne udvikling som en alternativ, supplerende læsning til litteraturteoriens andre læserorienterede tilgange, herunder bl.a. fænomenologien, receptions-æstetik,

reader-response-teorier og kognitive teorier. *Den epideiktiske læsning* fokuserer heroverfor særligt på tekstens evne til at skabe konsubstantialitet og derigennem deres potentiale til at påvirke læser på et erkendelses- og handlingsmæssigt plan. Det *alternative* ved tilgangen består i, at den tager udgangspunkt i epideiktisk retorikteori. Der er ikke tale om en færdigdefineret retorisk tilgang, men en undersøgelse af, hvilke aspekter af skønlitteraturen retorikken bør have en interesse i.

Den moderne epideiktik: fra æstetisk behag til værdier

Fra Aristoteles' *Retorik* bliver epideiktik (*genos epideiktikón*: "opvisningstalen") forbundet med *dyder* og *laster*: "om hvad der er smukt, og hvad der er grimt" (Aristoteles 2007, 68). Det epideiktiske publikum defineres som *tilskuere/iagttagere* (*theoros*), hvis rolle er at bedømme talerens kunnen med ros eller dadel (Aristoteles 2007, 42 og 272).

Dette billede af epideiktikkens funktion og publikums rolle omdefinierer og udvikler blandt andre Perelman og Sheard med et moderne begreb om *værdier*.

Perelman (2005) kritiserer opfattelsen af epideiktik som *æstetisk behag*. Han kritiserer den antikke teori for at simplificere og negligere den epideiktiske genres rolle: "Den repræsenterede for teoretikerne en degenereret form for veltalenhed, som kun forsøgte at behage" (2005, 53). Perelman argumenterer for, at den epideiktiske genre gør andet og mere end at behage publikum, den spiller derimod en vigtig rolle for argumentationen:

"Men for os er den epideiktiske genre central, da dens rolle er at intensivere tilslutning til de værdier, uden hvilke de taler, som tilstræber handling, ikke ville kunne finde den løftestang, som følelsesmæssigt kunne bevæge tilhørerne og sætte dem i bevægelse" (2005, 54).

Epideiktik er altså diskurser, der skaber en konstituering af fælles *værdier* mellem afsender og modtager, der fungerer som afsæt for at kunne ændre "handling eller [...] tilbøjelighed til handling" (ibid., 46). Perelman uddyber, at den epideiktiske genre "sigter mindre på at opvække nogen øjeblikkelig handling end på at skabe en tilbøjelighed til handling, som kan vente på det rette øjeblik" (ibid., 54), altså hvad man kunne kalde et handlingsændrende

potentiale.

Konstituering af fælles værdier sker gennem retors evne til at give disse værdier *nærvær* (oversat fra *presence*) for modtager. For at kunne argumentere for noget, må der ske "en forudgående udvælgelse af både kendsgerninger og værdier", og når man "vælger at fastholde og fremvise visse elementer, anbringer man dem forrest i bevidstheden og giver dem således et nærvær" (Perelman 2005, 67–68). Gennem skabelse af *nærvær* kan afsender altså gøre udvalgte *værdier* betydningsfulde for modtager: "Det, der er tilstedeværende for os, [...] bliver betydningsfuldt" (ibid., 70). *Nærvær* kan opnås "ved gentagelse, ved akkumulation af detaljer og ved accentuering af visse passager", hvilket bl.a. kan ske gennem retoriske figurer, hvorfor vi ifl. Perelman kan tillade os "at insistere på disse figurers forbindelse med argumentationsteorien" (ibid., 71-73). Sprogets æstetiske side tjener altså ikke bare som æstetisk *behag*, men som *argumentation*.

At denne æstetiske forståelse af epideiktikken tilslører dens egentlige samfundsmæssige funktion, har Sheard (1996) også pointeret: "Traditionally, however, its potential for aesthetic effects overshadowed its civic importance" (1996, 771–772). Epideiktikken rummer nemlig et større potentiale end det æstetiske: "Epideictic can be seen to play an indispensable role in judgments, decisions, and actions civic and social as well as aesthetic" (ibid., 774). Epideiktik kan få os til at reflektere over vores egne værdier og holdninger: "I would argue, however, that we can and do use epideictic rhetoric – internally and with others – to reflect upon our own beliefs and values and [...] can be a force for change" (ibid., 777).

Jeg mener på samme måde som Perelman og Sheard om den *epideiktiske* genre, at Kocks *æstetiske* tilgang til litteratur står overfor samme problematik som epideiktikken har gjort: Hvis målet for undersøgelsen bliver teksters lystbetingede, æstetiske virkninger, vil denne tilgang skygge for deres evne til at påvirke modtager erkendelses- og handlingsmæssigt gennem en konstituering af fælles værdier.

Fra en æstetisk til en etisk dimension

Med fokus rettet på teksters konstituering af *værdier* frem for deres *æstetiske* kvaliteter, bliver der impliceret en *etisk* dimension af tekster. Dette skyldes, at undersøgelsen belyser, hvordan tekster vægter bestemte værdier over andre.

Dette *etiske* perspektiv som retorisk tilgang til litteratur overfor det *æstetiske* har if. Charles Sears Baldwin (1924) også været en udbredt retorisk tilgang til litteratur i antikken. I bogen *Ancient Rhetoric and Poetic* fra 1924 påpeger Baldwin for det første, at Aristoteles næsten var alene om at anskue litteraturen udelukkende æstetisk og for det andet, at retorikkens særlige bidrag til litterær læsning er de *etiske* dimensioner i tekster:

“Aristotle is almost alone in proposing for poetic principles frankly æsthetic. The general tendency of ancient criticism is to give poetic a moral color. This ethical direction of critical thought confirmed the tendency to conceive poetic in terms of rhetoric. Not only are the implications of rhetoric inevitably moral, but the theories of rhetoric associated with ancient theories of morals were often extended to include even poetic expression. Ancient poetic was thus rhetoricated partly by being moralized” (Baldwin 1924, 240).

Der er altså i antik retorikteori if. Baldwin belæg for at inddrage et *etisk* perspektiv på litterære tekster og for at betegne dette perspektiv som særligt *retorisk*.

Afsenders konstituering af værdifællesskab

Når værdifællesskaber skal konstitueres, spiller det billede, diskursen skaber af afsender en vigtig rolle. Dale Sullivan har med artiklen *The Ethos of Epideictic Encounter* (1993) peget på *ethosappellens* vigtighed i den epideiktiske diskurs: “Epideictic rhetoric creates a situation that magnifies the importance of ethos over logos primarily because it does not argue to win a particular debate” (1993, 117).

I artiklen undersøger Sullivan ethos’ rolle i epideiktisk retorik, og hvilke ethoskvaliteter, der skal til for at skabe en vellykket epideiktisk diskurs. Sullivan beskriver den epideiktiske genre således:

“we can define it as the experience of members of an audience who find that the speaker is saying, exactly what needs to be said, who find that they are being caught up in a celebration of their vision of reality” (ibid., 128).

Epideiktik defineres altså ud fra modtagers særlige oplevelse af *intens samhörighed* med afsender.

Han opregner fem essentielle ethoskvaliteter, hvor jeg her vil fremhæve den sidste, *The rhetor's creation of consubstantiality with the audience*, da det er et "culminating aspect of the epideictic ethos" (Sullivan 1993, 126). Kvaliteten er baseret på Kenneth Burkes begreb *consubstantiality*, som handler om menneskets universelle behov for samhørighed: "men have common sensations, concepts, images, ideas, attitudes that make them *consubstantial*" (Burke 1969, 21). *Konsubstantialitet* bygger på idéen om, at mennesker er adskilte og søger forening gennem sproglig *identifikation*: "If men were not apart from one another, there would be no need for the rhetorician to proclaim their unity" (Burke 1969, 22). Dette er if. Sullivan særligt vigtigt for den epideiktiske retor, da dennes opgave er "to establish a sense of communion centered around particular values recognized by the audience" (Sullivan 1993, 126).¹

Med Sullivans fokus på *ethos* skal der i litterær sammenhæng dog tages højde for, at litterære tekster meget sjældent har en tydelig personificeret afsender, da denne næsten altid er skjult bag en fortællerkonstruktion. I stedet kan man her tale om det billede, teksten skaber af afsender, altså hvilket billede læseren får af den person, der har skrevet teksten. Sullivan drager også selv denne forbindelse i en reference til Booths begreb *implied author*:

"The notion that character is manifest through the speaker's choices finds a modern equivalent in Wayne C. Booth's discussion of how an author creates a 'second self' or 'persona' within a work of fiction (Booth 1983, 70ff.). If a writer is successful in creating a trustworthy narrator, then readers surrender themselves to the author and allow their judgments to merge with those of the writer" (Sullivan 1993, 113–14).

Gennem teksters billede af afsender kan man på den måde belyse, hvordan der skabes et konsubstantielt rum et værdifællesskab mellem forfatter og læser og hvilke *værdier*, teksten leder læseren hen imod – en funktion netop litteraturteoretikeren Wayne C. Booth introducerede i 1958.

¹ Sullivan citerer her Perelman, Chiam and Olbrechts-Tyteca, Lucie. 1971. *The New Rhetoric*. Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press. s. 51.

Implied author og mere end ét interessemoment

Booth beskæftiger sig i sin bog *The Rhetoric of Fiction* fra 1958 med, hvordan litterære tekster leder læseren i retningen af bestemte værdier og disses etiske implikationer.

Teorien er med sine begreber *den implicitte forfatter*, som retorikken siden har taget til sig, og *den upålidelige fortæller* en reaktion mod dels den *biografiske læsning* og dels den autonome tekstopfattelse hos de *tidligere nykritikere*. Teorien er et modsvar til ideen om "artistic purity" – den rene kunst, der ignorerer læseren og udelukker enhver form for retorik:

"Though such theories have varied widely in what to ban, most of them have excluded all obvious rhetoric, since it is clearly not a part of the 'pure poetic object.' There was nothing new in the contrast of poetry with rhetoric" (Booth 1983, 91–92).

Denne kritik retter han også mod Aristoteles: "Indeed, the notion that recognizably rhetorical elements in poetry are at best necessary evils can be found in poetic theory from Aristotle on" (Booth 1983, 92). Booth mener derimod, at alle litterære værker indeholder retoriske appeller: "we find such appeals wherever we look. [...] What we find is, very often, a disguised rhetoric" (ibid., 99-100).

Booth undersøger litterære værker som intenderede retoriske handlinger, der søger at lede læseren hen mod bestemte værdier. Denne dirigering sker bl.a. gennem tekstbegrebet *implied author*, som er den tekstinstans, der kreerer teksten, men ikke er en egentlig fortæller. Det er det billede af forfatteren, som teksten skaber for læseren. Tekstkonstruktionen er "one of the author's most important effects [and] our reaction to his various commitments, secret or overt, will help determine our response to the work" (Booth 1983, 71). Tekstkonstruktionen fortæller læseren, hvordan han/hun værdimæssigt bør forholde sig til værket: "the reader's need to know where, in the world of values, he stands – that is, to know where the author wants him to stand" (ibid., 73).

Booth undersøger altså, hvordan tekster på forskellige måder "work on the beliefs of the reader [and] reinforc[es] values which most readers, one would think, already take for granted" (ibid., 177).

I bogen præsenterer Booth herudover nogle teoretiske refleksioner over

læseres *interesser* i litteraturen, "Literary interest" (Booth 1983, 125); en ide Kock med sit begreb *interessemomenter* muligvis har fra Booth.

Booth deler *interesserne* op i tre forskellige typer: 1) *Intellectual or cognitive*, 2) *Qualitative*, 3) *Practical* (1983, 125), hvoraf nummer to er inddelt i fire undertyper. Heroverfor arbejder Kock kun med et enkelt moment: *psykodynamik*, der knyttes til Aristoteles' *katharsis*-begreb. Kocks moment er sammenfaldende med Booths type to, *Qualitative*, da den også betegnes som et æstetisk interessemoment. Særligt undertypen c) *Abstract forms* minder om Kocks moment: "pattern of desires and gratification [...]: Balance, symmetry, climax, repetition, contrast, comparison" (Booth 1983, 127). Disse kan sammenlignes med Kocks begreber: *intensitet*, *modsatning*, *økonomi* og *læseraktivering*.

Kock henter altså kun den ene af de tre interessemomenter hos Booth, men udelader de andre. På den måde reduceres forklaringen på læseres forskelligartede interesse i litteraturen. Fx arbejder Booth med et interessemoment, som handler om læserens forhold til værkernes fiktive karakterer, og hvordan disse forhold drager læseren mod litteraturen: "we discover that we feel a strong concern for the characters as people" (Booth 1983, 129).

Booth erkender altså, at læsere ikke kun har ét, men *flere* interessemomenter: "there is no reason why great novels cannot be written relying primarily on only one interest. But it is clear that no great work is based on only one interest" (1983, 133). Dette blik for teksters *forskellige* interessemomenter og virkninger, mener jeg, er en mere adækvat, virkningsorienteret tilgang end at undersøge én type virkning (æstetisk/psykodynamisk), fordi den er *artskaraktéristisk* for litterære tekster.

En epideiktisk læsning af Inger Christensens Epilogos fra Det

Jeg inddrager Inger Christensen, fordi jeg mener, den epideiktiske vinkel kan have øje for nogle retoriske aspekter, hvor teksten har potentiale til at skabe *konsubstantialitet* og derigennem påvirke læserens *handlinger*.

Christensens tekster har undergået et utal af forskellige læsninger med forskellige pointer, særligt fænomenologiske og dekonstruktive. De *dekonstruktive* læsninger peger på, at teksterne selv er et dekonstruktivt projekt, der arbejder med forholdet mellem *sprog* og *virkelighed*: "Det er vanskeligt at forestille sig, at forfatterskaber som Per Højholt og Inger

Christensens havde set ud, som de gør, uden at de to forfatter [sic] havde læst Jacques Derrida" (Jørgensen 2014, 55). *Den epideiktiske læsning* er ikke i opposition til sådanne læsninger, men tilbyder at sætte tekstens epideiktiske aspekter centralt for læsningen. Jeg mener, at tilgangen er interessant overfor tekster, som udtrykker en epideiktisk diskurs som fx Inger Christensens *Epilogos* (1981), og indebærer derfor som de fleste andre tilgange en *begrænsning* af tekstvalg.

Digtet tematiserer den *angst*, der kan opstå i menneskers liv. I teksten bliver angsten ikke fremstillet som noget abstrakt og konfust, men konkretiseres og gøres *nærværende*. På første side (Christensen 1981, 227) beskrives seks forskellige forhold, angsten er rettet mod: *at være alene, at være sammen, det afsluttede, det uafsluttede, kønnet og døden*. De første fem forhold udfoldes herefter i hver sin passage (ibid., 231-34) i konkrete beskrivelser af, hvori angsten består. Denne gentagelse, udfoldelse og konkretisering af angstens forhold skaber nærvær og gør den genkendelig, så man kan relatere sig til begrebet angst. Teksten har på den måde potentiale til at skabe samhørighed med læseren.

Teksten peger på, at angsten bør accepteres som værende en naturlig del af den menneskelige hverdagsbestemte væren:

"at gå ind under angsten
som man går ind under bruseren
at gå ind for angsten
som man går ind for at skaffe sig et måltid
fordi man er sulten"
(ibid., 228).

Denne accept af angsten pålægges ikke bare læseren, men praktiseres også af tekstens *jeg* med den gentagede replik: "jeg er bange" (ibid., 230, 234 og 239). Læseren er altså ikke alene om at skulle acceptere angsten, men ledes af tekstens *jeg*. Og fordi vi ikke er alene om angsten, bør vi derfor *italesætte* den:

"overvinde angsten
for at meddele andre
sin overvundne angst"
(ibid., 234).

Der appelleres altså til, at vi bør dele angsten med hinanden gennem sproget:

"det kunne være ord
 der bragte nåde
 til verden
 formulerede angsten
 så hver eneste angst
 person
 vidste at han nok
 var alene i verden
 nok var alene
 med sin angst
 men aldrig alene
 med sin egen bevidsthed
 om angsten
 om verden
 det kunne være ord
 [...]

du har sagt"

(ibid., 236).

Teksten peger på, at læseren kan gøre en forskel, både for sig selv, men også for andre ved at italesætte angsten. Teksten appellerer altså til konkret *handling*.

Tekstens *jeg* praktiserer tekstens egen appel og går forrest om at italesætte angsten, når denne giver udtryk for sin egen angst. Sidst i teksten bliver dette "jeg er bange" byttet ud med "vi er bange" (ibid., 239), der understreger *fællesskabet* omkring angsten.

Selvom italesættelsen ikke kan fjerne angsten, bliver den nemmere at håndtere, hvis man deler den med hinanden. Teksten inviterer læseren ind i et rum, hvor angsten kan deles, og man kan opnå en større *samhørighed* med hinanden, hvilket skaber en konstituering af værdien *åbenhed*. Et rum der i første omgang skabes mellem tekstens *jeg* og *læser*, men som formentlig også har potentiale til at blive skabt mellem *læser* og *læser*. På den måde søger teksten at fremkalde *samarbejde* mellem mennesker, der kan have betydning for bearbejdningen af angst i samfundet.

Denne korte analyse skal som nævnt ses som en demonstrering af den epideiktiske læsnings potentiale. Den søger altså ikke at give et udtømmende billede af tekstens samlede litterære udsagn, men i stedet at pege på

epideiktiske kvaliteter ved teksten.

Den æstetiske tilgang. Christian Kocks *Retorisk poetik*

Jeg vil i dette afsnit forsøge at uddybe to overordnede problematikker ved Kocks æstetiske tilgang. Dette gøres ved at analysere dels teoriens argumentatoriske grundlag i Aristoteles' *Poetik* og dels dens ontologiske grundlag ud fra Campbells *The Ontological Foundations of Rhetorical Theory*, altså teoriens grundlæggende opfattelse af menneskets egenskaber for at påvirke og blive påvirket.

Det teoretiske materiale, der undersøges, er afgrænset ved kun at tage udgangspunkt i *Retorisk poetiks* tre første kapitler, som indeholder det egentlige program for den teoretiske tilgang.

Det argumentatoriske grundlag i *Retorisk poetik*: retorikken eller poetikken?

Kocks teori bærer præg af en forståelse af det æstetiske som *behagende*, mens den tager afstand fra det æstetiske som *erkendende*. Han skriver: "Retorisk kritik af litterære tekster fokuserer på de egenskaber ved litterære tekster som betinger deres lystpotentiale, dvs. deres evne til at give æstetisk oplevelse" (2008, 17). Dette litteratursyn bygges ud fra præmissen om, at den primære funktion ved skønlitteratur er "at opnå de psykodynamiske virkninger der opstår i kraft af læsningen" (ibid., 33). Et af Kocks argumenter for denne tilgang er, at Aristoteles også havde et sådan æstetisk litteratursyn: "den første store tænker der beskrev litteraturens interessemoment som psykodynamisk frem for semantisk: Aristoteles" (ibid., 36). Begrebet *psykodynamisk interessemoment* er som nævnt funderet på Aristoteles' begreb *katharsis*. *Psykodynamik* er, som Kock skriver, "modsatning til bl.a. 'kognitiv' og 'persuasiv'" (ibid., 26): litteratur "er ord der er beregnet på at virke, ikke ved at vi skal opnå ny erkendelse eller reagere med handling, men ved at vi fascineret skal betragte dem" (ibid., 8). Denne funktion betegner Kock som den *artskaraktéristiske* funktion ved litteraturen.

En retorisk eller poetisk tilgang?

Kock kritiserer litteraturvidenskaben for at være inadækvat overfor

litteraturens arts karakteristiske funktion. Han argumenterer for, at en sådan tilgang er en *retorisk* tilgang, som litteraturkritik bør være adækvat overfor. *Litteraturkritik* bør altså if. Kock være *retorisk*.

Kapitel 2 er en fremgangsmåde for, hvordan "retorisk kritik af litterære tekster" (Kock 2008, 17) bør udformes. Denne tilgang beskrives som forskellig fra litteraturvidenskabens tilgang:

"Skønt en adækvat kritik af en litterær tekst må handle om dens arts karakteristiske funktion, var det i mange år en dominerende mening at litteraturvidenskab ikke skulle handle herom, men derimod om alle mulige andre egenskaber ved teksten - f.eks. dens kognitive eller persuasive funktion" (Kock 2008, 18).

Litteraturvidenskaben har if. Kock fejlagtigt beskæftiget sig med fx litterære teksters persuasive funktioner i stedet for deres arts karakteristiske funktion (æstetisk virkning). Litteraturvidenskaben bør ifl. Kock i stedet have en *retorisk* tilgang til skønlitteratur: "Over for det meste af den traditionelle litteraturkritik påstår jeg altså at adækvat litteraturkritik må være retorisk" (2008, 19) og endvidere, at "[det er] en typisk retorisk påstand at de (litterære tekster) gør en særlig slags ting ved eller for deres modtagere – nemlig at udøve æstetisk virkning" (ibid., 17).

Men er denne tilgang ud fra *aristotelisk* teori en særlig *retorisk* tilgang, eller er det snarere en *poetisk* tilgang? Kock skriver: "At denne form for undersøgelse er retorisk, burde det være overflødigt at argumentere for" (2008, 19). Men det mener jeg ikke, det er: Aristoteles adskilte de to fag *retorik* og *poetik*, bl.a. fordi fagene har forskellige mål eller funktioner med den sproglige handlen: "Aristotle thought of rhetoric as an art of communication, parallel to dialectic, whereas he saw poetics as a productive art, like painting" (Kennedy 1980, 115). Jørgen Fafner skriver: "At Aristoteles forfattede både en retorik og en poetik er i sig selv et vidnesbyrd om, at han ønskede at holde de to områder ude fra hinandens og skildre dem efter deres respektive væsenspræg" (1982, 57). Endvidere skriver Fafner, at hvor "nøgleordet for retorikken er [...] *peitho*," er "nøgleordet for digtningen [...] *mimesis*" (ibid., 57).

Retorik handler om at "mønstre de mulige overbevisende momenter i ethvert givet stof" (Aristoteles 2007, 33), altså om sprogets overbevisende funktion: "Retorikken kan derfor defineres som den 'kunst', der leder til erkendelse af momenter, der i ethvert givet tilfælde kan virke overbevisende"

(Fafner 1982, 61). Heroverfor handler *poetik* om sprogets evne til at opnå *katharsis* gennem *mimesis*: "at give en elementær affektoplevelse [...] altså koncentreret om en ren virkningsæstetik" (Henningesen i Aristoteles 2011, 52).

Det er derfor problematisk, når Kock hævder, at den *æstetiske* tilgang er særlig *retorisk* ved at underbygge det med Aristoteles' *Poetik*.

De to aristoteliske fag har tilfælles, at de begge har et virkningsorienteret syn på sproget. Men det er med henblik på to forskellige former for virkning. Jeg mener, at det ville være mere adækvat for en *retorisk* undersøgelse af litteratur at have de *retoriske* funktioner (dvs. de påvirkninger, der netop leder til erkendelse og handling) som analytisk mål frem for de *poetiske* (dvs. de æstetiske virkninger, der leder til *katharsis*).

Den adækvate retoriske kritik

Men hvis litterære teksters primære funktion er at udøve æstetisk virkning på modtagere, sådan som både Kock og Aristoteles hævder, har Kock så ikke ret i, at en adækvat retorisk kritik "må forholde sig til denne arts karakteristiske funktion. Og det vil altså sige deres æstetiske funktion" (Kock 2008, 18)? Dette kommer an på, om den retoriske kritik skal være adækvat i forhold til sin genstand eller adækvat i forhold til fagets særlige fokus, som ud fra Aristoteles er de *overbevisende momenter* i sproget.

At analysere retorisk udelukkende med fokus på et artefakts *artskarakteristika* vil forhindre kritikeren i at belyse artefaktets fulde retoriske potentiale. Når Kock skriver, "at når tekster har visse egenskaber, vil de i særlig grad være egnet til denne eller hin funktion" (2008, 19), så betyder det ikke, at disse tekster ikke kan have en anden virkning samtidig. Dette gør Kock også selv opmærksom på: "De kan også have andre funktioner, f.eks. persuasive, propagandistiske eller filosofiske – men det er ikke det arts karakteristiske ved dem" (2008, 17). Men selvom det arts karakteristiske ved litterære tekster er deres æstetiske virkning og dermed deres evne til at udøve *katharsis*, betyder det ikke, at teksterne ikke har potentiale til at overbevise læserne erkendelses- eller handlingsmæssigt. Det er netop dette potentiale, hvilket i mine øjne er et særligt *retorisk* potentiale, retorikken først og fremmest bør have for øje ved undersøgelse af skønlitteratur.

En æstetisk læsning af Inger Christensens Epilogos fra Det

Jeg mener ikke, at Inger Christensens digt *Epilogos* udelukkende bereder en æstetisk *lyst* og skaber en æstetisk *oplevelse*, men det gør det *også*. Det er de tekstlige egenskaber, der konstituerer en sådan *psykodynamisk* oplevelse, der vil være i fokus, når Kocks teori anvendes på teksten.

I teorien gives der fire begreber, der refererer til disse tekstlige egenskaber: *intensitet*, *modsatning*, *økonomi* og *læseraktivering*, og jeg finder, at alle fire egenskaber er i spil i *Epilogos*.

Intensitet er teksters evne til at skabe en stigende, følelsesmæssig intensitet: Denne egenskab ses mange steder i *Epilogos*, fx i passagen side 234 fra versene:

”når en mand
træder ud af sig selv,”

og frem til side 235 ved versene:

”kan vi tydeligt se
at han er grebet
af kærlighed”
(Christensen 1981, 234-235).

Her beskrives manden med rolige dagligdagsudtryk, der gennem passagen stigende bliver større og mere intense: ”Selve opbygningen til det meget intense og ’forløsende’ øjeblik er i høj grad ansvarlig for det stærke indtryk” (Kock 2008, 39).

Modsatning findes ligeledes flere steder i *Epilogos* fx i passagen fremhævet i *den epideiktiske læsning*:

”at gå ind under angsten
som man går ind under bruseren
at gå ind for angsten
som man går ind for at skaffe sig et måltid
fordi man er sulten”
(Christensen 1981, 228).

Her sammenlignes *angsten*, som normalt forbindes med noget ubehageligt og følelsesmæssigt kaotisk, med noget behageligt og naturligt:

”En fællesnævner for disse ’modsetsnings’-oplevelser kunne være

at man som læser eller tilskuer 'får to oplevelser på én gang.' [...] hvor de fleste dagligdags oplevelser kun har én dominerende følelseskarakter, vil intense kunstneriske oplevelser ofte have to, modsat rettede" (Kock 2008, 47).

Økonomi er den egenskab, at "[u]dtrykket er *lille*, samtidig med at indholdet er *stort*" (ibid.). Denne egenskab er meget generel for digte, da de som regel rummer et koncentreret indhold. Her kan jeg fremhæve side 237 (Christensen 1981), hvor verset "er cellerne ord" repeteres. Dette vers indeholder en kompliceret tankegang, som Inger Christensen udfolder i andre tekster om sprogets forhold til biologien: "Det jeg fortæller her, adskiller sig ikke i princippet fra træernes måde at sætte blade på" (Christensen 2000, 12).

Læseraktivering ses fx i *Epilogos*, når teksten inddrager læseren i løsningen på det *problem* teksten rejser omkring begrebet *angst*. Teksten stiller åbne spørgsmål til læseren med verset "Hvordan skal vi" (Christensen 1981, 235), hvilket aktiverer læseren til at være medskaber af løsningen. Teksten stiller læseren overfor en åbenhed og ubestemthed han/hun selv må udfylde. Det psykodynamiske består i, "at der i den læseoplevelse ligger en vis fornemmelse af magt" (Kock 2008, 53).

Dette var blot nogle få eksempler, der viser, at Kocks begreber er nærværende i teksten. Begreberne kan pege på nogle konkrete egenskaber ved teksten, der er med til, at vi bliver *æstetisk* grebne under læseprocessen. Men der belyses kun potentielle virkninger *under* læseprocessen, altså *kortvarige* oplevelser. De er derimod ikke i stand til at belyse, hvilke potentielle virkninger teksten kan have *efter* læseprocessen, eller hvordan teksten har potentiale til at påvirke læserens *værdier, erkendelse og handlinger*.

Herudover er det i en sådan analyse vanskeligt ikke at trække enkelte linier eller passager ud af teksten og behandle dem *isoleret*. Teorien lægger altså ikke op til at behandle teksten som en *samlet* læseoplevelse i sin helhed (Kock 2008, 36-37), hvilket er problematisk ift. hermeneutikkens princip om at anskue delene overfor helheden.

Det ontologiske grundlag i *Retorisk poetik*: psykologisk eller retorisk?

I artiklen *The Ontological Foundations of Rhetorical Theory* skriver Campbell (1970) om tre forskellige ontologiske grundlag for retorisk teori, som hun har kaldt: *traditional theory*, *behavioristic theory* og *theories of symbolic behavior*. Hun

argumenterer for, at retorisk teori bør være funderet på det sidste grundlag, da det er "the most productive and viable basis for a complete and coherent theory of rhetoric" (Campbell 1970, 97).

Jeg vil i dette afsnit argumentere for, at Kocks teori har flere aspekter tilfælles med den psykologiske ontologi (*behavioristic theory*) end med den ontologi, Campbell argumenterer for som værende den mest adækvate for retorisk teori (*symbolic behavior*).

Psykologien som ontologisk fundament

Ved det psykologiske fundament forstås menneskets egenskaber for at påvirke og blive påvirket ud fra ideen om mennesket som "psycho-physiological being. This interpretation of human persuadability [...] gives motivational primacy to man's needs, drives, and desires" (Campbell 1970, 100). Denne forståelse af menneskets mål med sproget ses også i Kocks teori, når han skriver: "Litteratur bliver [...] skrevet [...] fordi den kan opfylde visse behov – nemlig behov for at blive grebet på forskellig vis" (Kock 2008, 11). Der er altså her tale om, at litteratur virker, fordi modtager har *visse behov*, litteraturen kan opfylde.

En vigtig del af Kocks teori bygger på distinktionen mellem det, han kalder "*listlæsning* og *lystlæsning*" (2008, 9–10).² Han argumenterer for, at retoriske undersøgelser af litteratur bør tage udgangspunkt i "de lystprocesser som knytter sig til læsning af litteratur", da disse processer er, "dem der er hovedansvarlige for at litteratur eksisterer" (ibid., 11). Litterære tekster er altså til for at opfylde visse *lyster* for læseren. Dette kan pege på en opfattelse af mennesket som retorisk væsen, "because he is an organism with certain innate needs, and persuasion is a process by which these are activated and directed" (Campbell 1970, 101).

Et andet punkt ved Kocks teori, der peger på et psykologisk fundament, er, at han bl.a. underbygger overstående argumentation med Freuds *psykologiske* teori om vittigheder og humor: "Vittighedsbogen kan stå som et forbillede på hvordan man kan gå frem når man vil undersøge teksters appel" (Kock 2008, 11). Herudover nævner Kock også andre psykologiske

² Ved "*listlæsning*" forstås if. Kock en *viljebestemt* læsning med henblik på *analyse* og *fortolkning* (Kock 2008, 9–10).

teoretikere, der har været til inspiration for hans egen teori: "spørgsmålet om tragediers psykologiske virkning [...] finder man hos den sovjetiske psykolog L.S. Vygotskij" og lidt længere nede på siden: "En anden spændende indsats – bygget på et udstrakt studium af psykologi og tilmed fysiologi – er bogen *The Act of Creation* (1964) af Arthur Koesler" (2008, 14).

Den psykologiske ontologi har haft en stor betydning for retorisk teori, da den muliggjorde at tage afstand fra det traditionelle og rationelle fundament, som begrænsede retorikken. Men fundamentet er stadig problematisk for retorisk teori: for det første fordi, der vil være et "dilemma between effects and ethics," da der ikke er grundlag for at vise "effects which are socially desirable and those which are not" (Campbell 1970, 102).

For det andet, fordi det ud fra et psykologisk fundament er svært at sige noget om tekster "which do not produce measurable or observable effects" (Campbell 1970, 101), hvilket også gør sig gældende hos Kock, hvor der inddrages en empirisk undersøgelse: "Der er ingen vej uden om empiri [...] hvis vi vil udbygge denne forståelse" (Kock 2008, 26).

Og for det tredje, fordi faget retorik ikke får et selvstændigt fundament, der kan holde på "[the] integrity of the discipline for which it forms its basis." Retorik bliver altså "a distinct area of inquiry with peculiar capacities and functions, [that] seems to disappear" (Campbell 1970, 102). Det er derfor problematisk at anlægge en *retorisk* tilgang til litteratur, der ikke er funderet på en *retorisk* ontologi.

Symbolsk handlen som ontologisk fundament

Campbell (1970) argumenterer for, at retorisk teori i stedet bør funderes på forståelsen af menneskets evne til at påvirke og blive påvirket, "because he is a symbol-using or signifying creature [and] because of his capacity for linguistic and semantic responses" (1970, 103). Ved denne forståelse, der bygger på Kenneth Burke, bliver "the disciplin of rhetoric [...] generally the study of the ways in which symbols influence human behavior and specifically the study of the ways in which one man's symbolic behavior influences that of another man" (Campbell 1970, 103). Denne påvirkningsproces opstår og er mulig, fordi modtager er en aktiv fortolker af de sproglige handlinger. Publikum/læser er altså ikke blot en passiv modtager af bestemte sproglige/tekstlige virkninger, men er medskaber af den sproglige mening og påvirkningsproces (ibid., 103). Disse retoriske processer er

nødvendige, "because men are alienated, requiring persuasive uses of language to induce identification and cooperation" (ibid., 104).

Ud fra dette fundament er det muligt at inddrage etiske principper "by which to distinguish socially desirable and undesirable persuasive uses of language and persuasive effects" (Campbell 1970, 103).

Ud fra Kocks æstetiske tilgang til litteratur er modtager ikke en aktiv medskaber af tekstens virkning: "Litteratur er til for at *gøre* noget *ved* eller *for* læsere" (Kock 2008, 7), men ikke i *samspil med*. Dette knytter sig til, at Kock negligerer fortolkningens rolle i læsningen: "Litteratur bliver jo næppe skrevet for at blive fortolket" (ibid., 11), men jeg mener, at det, der netop sker mellem tekst og læser, er en fortolkningsproces, hvor læser er medskaber af tekstens mening, hvilket skaber identifikation, samhørighed og værdimæssig påvirkning. Derfor mener jeg, at *den epideiktisk læsning* netop er forankret i denne *symbolske handlen* som ontologisk fundament.

Jeg mener, at Kocks æstetiske tilgang til litteratur indskriver sig i samme problematik, som den epideiktiske genre har været omgivet af siden antikken: Den er fejlagtigt blevet reduceret til en genre, hvis formål er at behage og underholde sit publikum, og som derfor overser dens større potentiale til at påvirke modtageres *værdier* og *handlinger* og dermed også dens potentiale til at spille en rolle i samfundet. *Æstetik* bliver hos Kock som hos den antikke epideiktik forstået som *lystbettinget* og *behagende*, mens dens *erkendende* funktion ignoreres.

Men forudsætningen for overhovedet at kunne tale om litterære teksters epideiktiske funktion er, at blandt andre Kock har belyst relevansen af retorikkens beskæftigelse med skønlitteraturen: at de to beslægtede fag har et gensidigt forhold, med et fortsat teoretisk udbytte hos hinanden.

Sammenfatning med konkluderende kommentarer

Artiklens første halvdel søgte at præsentere en alternativ retorisk tilgang til litteratur: *en epideiktisk læsning*, funderet på moderne epideiktikteori, der undersøger litterære teksters potentiale til at skabe *konsubstantialitet* og derigennem at påvirke modtagers *værdier* og *handlinger*. Et potentiale jeg mener, epideiktikken og litteraturen har tilfælles, og dermed et aspekt af litterære tekster, retorikken bør undersøge. *Den epideiktiske læsning* har taget sit afsæt i Kocks modtagerorienterede tilgang, men har forsøgt at åbne

tilgangen op, så fokus ikke kun lægges på de æstetiske kvaliteter, men også på det værdi- og handlingspåvirkende aspekt – en udvikling også epideiktikken selv har undergået. Dette har herudover været med inspiration fra Hansens epideiktiske analyse af en Mozart-opera.

Artiklens anden halvdel forsøgte at uddybe og belyse to hovedproblematikker ved Kocks *æstetiske* tilgang til litteratur som *retorisk* tilgang: dels at tilgangen tager udgangspunkt i Aristoteles' *Poetik*, der ifl. Aristoteles selv har et væsensforskelligt fokus på sproget end retorikken, og dels at tilgangen er funderet på et *psykologisk* mere end et *retorisk* ontologisk fundament, hvilket overser tekstens *etiske* dimensioner, er forudsat af empiri og som fjerner retorikkens selvstændige ståsted.

På den måde har denne artikel forsøgt at belyse en alternativ retorisk tilgang til litteratur, som har et bredere fokus end den æstetiske tilgang. Dette er en tilgang, som forholder sig til og drager nytte af epideiktikkens teoretiske udvikling og retorikkens syn på sprogets både kort- og langsigtede virkningskompleksitet.

Jeg mener derfor, at overfor den *æstetiske* tilgang har den *epideiktiske læsning* et større udbytte mht. undersøgelsen af litteraturens *retoriske* virkningspotentiale, som ikke lader sig begrænse til *æstetisk* virkning.

Jeg håber, at denne artikel har kunnet yde et lille bidrag til den teoretiske diskussion om retorikkens rolle i litterær sammenhæng og dens potentiale til at undersøge, hvordan litterære tekster virker på sine læsere.

Litteraturliste

Aristoteles. 2011. *Poetikken*. Oversat og udgivet af Niels Henningsen. Frederiksberg: Det lille Forlag.

Aristoteles. 2007. *Retorik*. Oversat af Thure Hastrup. Kbh.: Museum Tusulanum.

Baldwin, Charles Sears. 1924. *Ancient Rhetoric and Poetic Interpreted from Representative Works*. New York: The Macmillan Company.

Booth, Wayne C. 1983. *The Rhetoric of Fiction*. 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.

- Burke, Kenneth. 1969. *A Rhetoric of Motives*. Berkeley: University of California Press.
- Campbell, Karlyn Kohrs. 1970. "The Ontological Foundations of Rhetorical Theory." *Philosophy & Rhetoric*, 97–108.
- Christensen, Inger. 1981. *Det: Digte*. 2. Bogklubopl. Viborg: Lyrikbogklubben Borgen-Gyldendal.
- — —. 2000. *Hemmelighedstilstanden*. 2. opl. København: Gyldendal.
- Fafner, Jørgen. 1982. *Tanke Og Tale: Den Retoriske Tradition I Vesteuropa*. København: C.A. Reitzel.
- Fibiger, Johannes, Gerd von Buchwald Lütken og Niels Mølgaard. 2008. *Litteraturens tilgange: metodiske angrebsvinkler*. Aarhus: Academica.
- Hansen, Jette Barnholdt. 2005. "Mozart som epideiktisk retor: dydens og lastens repræsentation i Titus." *Rhetorica Scandinavica*, nr. 36 s. 25-37.
- Jørgensen, Bo. 2014. "At jonglere med sand. Dekonstruktion". I *Blink: litterær analyse og metode* red. af Gorm Larsen og René Rasmussen, s. 55-75. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Kant, Immanuel. 2005. *Kritik af dømmekraften*. Oversat af Claus Bratt Østergaard. Frederiksberg: Det lille Forlag.
- Kennedy, George Alexander. 1980. *Classical Rhetoric and Its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Kock, Christian. 2008. *Retorisk poetik*. Birkerød: Retorikforlaget.
- Perelman, Chaïm. 2005. *Retorikkens rige: retorik og argumentation*. Kbh.: Hans Reitzel.
- Sheard, Cynthia Miecznikowski. 1996. "The Public Value of Epideictic Rhetoric." *College English* 58 (7): 765. doi:10.2307/378414.
- Sullivan, Dale L. 1993. "The Ethos of Epideictic Encounter." *Philosophy & Rhetoric*, 113–33.